

Tiina Äikäs & Anna-Kaisa Salmi

Elämää kuopan reunalla - äitiyden ja arkeologian yhdistäminen

Alana, johon usein liittyy kenttätöitä sekä ulkomaille suuntautuvia työmatkoja, arkeologia asettaa haasteita lapsiperheen arjen ja työn yhteensovittamiselle. Tässä artikkelissa nostamme esiin äitiyden ja arkeologian yhdistämiseen liittyviä ongelmia pohjaten maaliskuuhuhtikuussa 2020 tehtyyn verkkokyselyyn, johon vastasi 60 arkeologia. Kyselyssä selvisi, että kenttätöiden ja työn epävarmuuden lisäksi myös ulkopuolisten taholta tuleva syyllistäminen aiheuttaa paineita äitiyteen. Toisaalta äitiydellä nähtiin olevan myös positiivisia vaikutuksia arkeologin ammattiin mm. lisääntyneen järjestelmällisyyden ja työstä palautumisen kautta.

Livet på gropens kant – kombinerandet av moderskap och arkeologi

I och med att arkeologi är en bransch dit det ofta hör fältarbete och utomlands riktade arbetsresor, sätter arkeologin utmaningar i sammanfogandet av barnfamiljens vardag och arbetet. I artikeln lyfts fram problem rörande kombinerandet av moderskap och arkeologi utgående från en i mars och april år 2020 utförd nätgallup som 60 arkeologer svarade på. I gallupen framkom det att förutom fältarbetet och den osäkra arbetssituationen orsakade även beskyllandet från utomstående parter press i moderskapsrollen. Å andra sidan upplevdes det även att moderskapet hade positiva inverknings på arkeologens arbete såsom ökad kapacitet för organisation och återhämtning från jobbet.

Johdanto

“En halua luopua unelmistani vain siksi, että olen myös äiti.” (Ote kyselyn avoimeen kysymykseen tulleesta vastauksesta)

Muinaistutkijassa on aiemmin keskusteltu arkeologian miesvaltaisuudesta, kun tarkastellaan pysyviä työpaikkoja etenkin yliopistoyhteisössä (Pellinen 2008; Immonen et al. 2010; Lipkin et al. 2020). Akateemisen maailman lasikatosta on kirjoitettu myös muiden alojen

yhteydessä (Husu 2005), mutta arkeologiasa kenttätyöt ja lyhyet työsuhteet voivat tulla omanlaisensa haasteet työn ja perhearjen yhdistämiseksi. Tämä artikkeli pohjaa Society of Historical Archaeology -konferenssissa alkuvuonna 2020 pidettyyn esitelämään. Johntuen session teemasta, äitiys ja arkeologia, sekä omasta taustastamme, keskitymme tässä nimenomaan äitiyden ja arkeologian yhdistämiseen isienkin roolia sivuten. Jatkotutkimus

isyyden - tai vanhemmuuden yleisemmin - vaikutuksesta arkeologin ammatin harjoittamiseen olisi kuitenkin myös paikallaan. On myös muistettava, että vanhemmuuden lisäksi ihmisellä voi olla muita hoivaajan rooleja, jotka vaikuttavat työelämään.

Äitiys rakentuu yhteisön, kulttuurin ja identiteetin vuorovaikutuksessa, ja siihen vaikuttavat sekä yksilön omat että yleisemmät kokemukset. Vanhemmuus voidaan nähdä sukupuolittuneena käsitteenä, joka rakennetaan sukupuolten välisissä (voima)suhteissa, vanhemmuuden käytännöissä ja vanhemmuudesta puhuttaessa. (Kolehmainen & Aalto 2004: 13.) Kulttuuriset odotukset äitiydestä heijastuvat myös tavoissa, joilla äitiys koetaan henkilökohtaisella tasolla. Nämä kulttuuriset odotukset ovat moninaisia ja toisinaan ristiriitaisia mukaan lukien lapselleen omistautuminen - itsensä toteuttaminen; tunneside - rationaalinen tehtävä; odotusten täyttäminen - oma motivaatio; itsenäisyys - äitiys jaettuna kokemuksena. Äitiyden toteuttaminen kulttuurisesti 'oikealla' tavalla on tasapainottelua näiden odotusten välillä. (Berg 2008.)

Nämä ristiriitaiset odotukset ovat näkyvissä myös silloin, kun henkilö pyrkii yhdistämään arkeologin ja äidin rooleja. Toteutimme maaliskuuhuhtikuussa 2020 verkkokyselyn suomalaisten arkeologien keskuudessa selvittääksemme, miten he kokevat äitiyden ja arkeologian ristipaineen. Kysely toteutettiin juuri ennen korona-aaltoa, joten sen vaikutukset eivät vielä näy tuloksissa. Kyselyä jaettiin sähköpostilistojen, yliopiston henkilökunnan sähköpostien, Suomen arkeologisen seuran Facebook-sivun ja valikoitujen alumnien kautta, ja se tavoitti 60 vastaajaa. Ihmisiä, jotka ovat vaihtaneet alaa, ei luultavasti tavoitettu yhtä hyvin kuin arkeologian parissa toimivia, mikä on valitettavaa, sillä heidän näkökulmansa olisi ollut arvokas lisä, etenkin jos haasteet perheen ja arkeologian yhteensovittamisessa ovat olleet yksi syy alanvaihtoon.

Vastaajista 70% oli filosofian maistereita, 28% filosofian tohtoreita ja 2% humanis-

tisten tieteiden kandidaatteja. 30% työskenteli yliopistolla, 29% museoilla, 8% apurahalla ja 33% jossain muussa työpaikassa, joista osa liittyi aiempaan tai arkeologin tutkintoa seuranneeseen koulutukseen. 40% teki tutkimuspainotteista, 23% hallintopainotteista ja 9% opetuspainotteista työtä, ja 28%:lla työn pääpaino oli jossain muualla kuin mainituissa.

Äidit lasten hoitajina

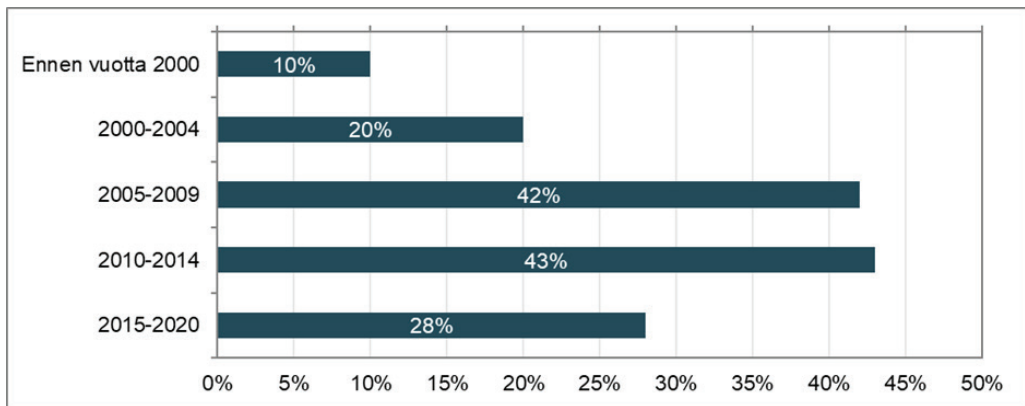
Laajemmissa työtä ja perhe-elämää koskevissa keskusteluissa on nostettu esiin, että vastuu lastenhoidosta on useimmissa perheissä yhä epätasaisesti jakaantunut: äidit pitivät suurimman osan perhevapaista ja jäivät myös useimmin kotiin sairaan lapsen kanssa (Hokka 2018; Nieminen 2019). Etenkin pienten lasten vanhemmuus yhdistettynä perhe-elämään kuormitti naisia (Nomaguchi & Fettro 2019).

Kyselyymme vastanneista 35%:lla oli yksi lapsi, 63%:lla kaksi tai kolme lasta ja 2%:lla enemmän kuin kolme lasta. Suurin osa vastaajien lapsista oli nuoria - joko alle kouluikäisiä tai koulussa (Kuva 1).

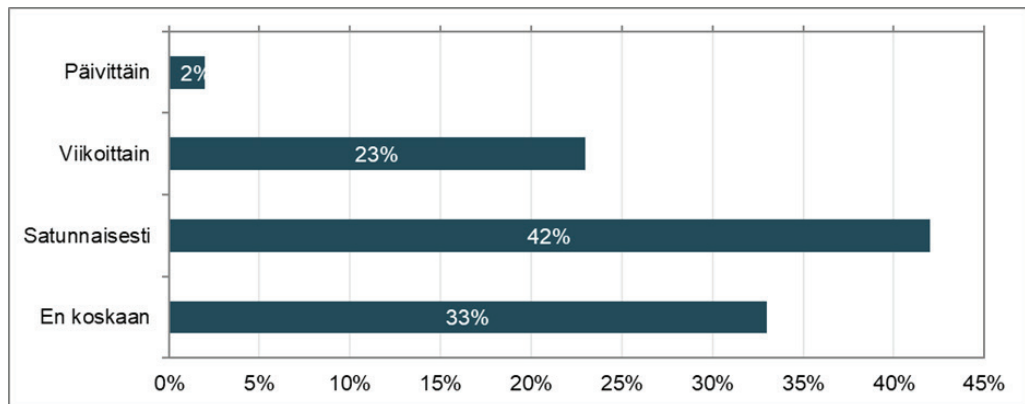
Kyselyn aikana vanhempainvapaaan kuului vanhan mallin mukaan kolme osaa: äitiysvapaa, joka alkoi jo raskausajan lopulla ja koski äitejä; isyysvapaa, joka koski nimensä mukaisesti isiä, sekä vanhempainvapaa, jolle pystyi jäämään kumpi tahansa vanhempi. Käytetyn vanhempainvapaan pituus vaihteli suuresti vastaajien joukossa 1–3 kuukaudesta yli kahteen vuoteen. Etenkin lyhyimpien ilmoitettujen vapaiden kohdalla kyseessä saattaa olla virheellinen aineisto, sillä vastaajat tuntuivat tulkitsevan vanhempainvapaan pituuden eri tavoin: osa ilmoitti äitiysvapaan, vanhempainvapaan ja kotihoidon tuen yhteisen pituuden, kun taas osa ilmoitti ainoastaan jonkin näistä vapaista. Useimmat vastaajista kertoivat, että puoliso ei käyttänyt vapaita lainkaan. Kun puoliso käytti vanhempainvapaata, sen pituus oli keskimäärin kaksi kuukautta.

Pitkätkään vanhempainvapaat eivät kuitenkaan aina kuvasta työn erottamista lapsen vauvuudesta, sillä suurin osa vastaajista työskenteli vanhempainvapaiden aikana (Kuva 2). Useimmiten tämä työskentely käsitti maisterin- tai tohtorinopintoja, jotka olivat vanhempainvapaan aikana pääosin itsenäistä kirjoittamista tai tenttejä. Yksi vastaajista kertoi kuitenkin myös ottaneensa lapsen luennoille. Osa vastaajista kertoi myös tehneensä osa-aikaista työtä joko arkeologian parissa tai

muulla alalla. Vaikka vastaajat pyrkivät työskentelemään vähemmän vanhempainvapaan aikana, he kokivat, että tiettyjä työtehtäviä ei voinut laittaa hyllylle vapaan ajaksi. Näihin kuuluivat mm. apurahahakemusten kirjoittaminen, artikkeleihin liittyvät tehtävät, projektien johtaminen sekä projektikokouksiin osallistuminen. Mainitut työtehtävät heijastelevat yhtäältä työn pätkäluonteisuutta - työtä on tehtävä, kun rahoitusta on tai uutta rahoitusta haettava - ja toisaalta sitoutumista yhtei-

Kuva 1. Lasten syntymävuodet vastanneiden keskuudessa.

Kuva 2. Vastaukset kysymykseen “Kuinka usein työskentelit vanhempainvapaan aikana?”.

siin tavoitteisiin, kuten artikkeleihin ja projekteihin. Vastaajat kokivatkin, että erityisesti julkaisemiseen liittyviä töitä, kuten editointi ja artikkelin kirjoittaminen, väitöskirjan parissa työskentelyä tai konferensseihin osallistumista oli hankala olla tekemättä edes vanhempainvapaalla. Tutkimukseen liittyvä työ vanhempainvapaalla koettiin 'velvollisuudeksi' ja jopa 'pakko' tehdä töitä mainittiin: *“esim. apurahahakemukset, ennen lapsen syntymää jätettyjen artikkelien korjaukset ym. oli pakko hoitaa äitiysloman aikanakin.”*

Työskentely haastavissa olosuhteissa

Vastuu lapsista ei luonnollisestikaan pääty vanhempainvapaan loppuessa. Arkeologin töihin usein liittyvät kenttätyöt sekä etenkin akateemiseen uraan kuuluvat ulkomailla olot muutaman päivän konferenssimatkoista usean kuukauden tai jopa vuoden tutkijavaihtoihin saattavat aiheuttaa lisäpaineita perheen arkeen. Etenkin vaatimus tutkijan liikkuvuudesta on herättänyt viime vuosina keskustelua ja mm. Suomen Akatemia on helpottanut liikkuvuuteen liittyviä sääntöjään. Usein ulkopuoliset arvioijat kuitenkin kiinnittävät huomiota liikkuvuuteen tai sen puutteeseen. Tämän voi katsoa asettavan perheelliset ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan niihin verrattuna, jotka arvioivat liikkumismahdollisuuksiaan yksin.

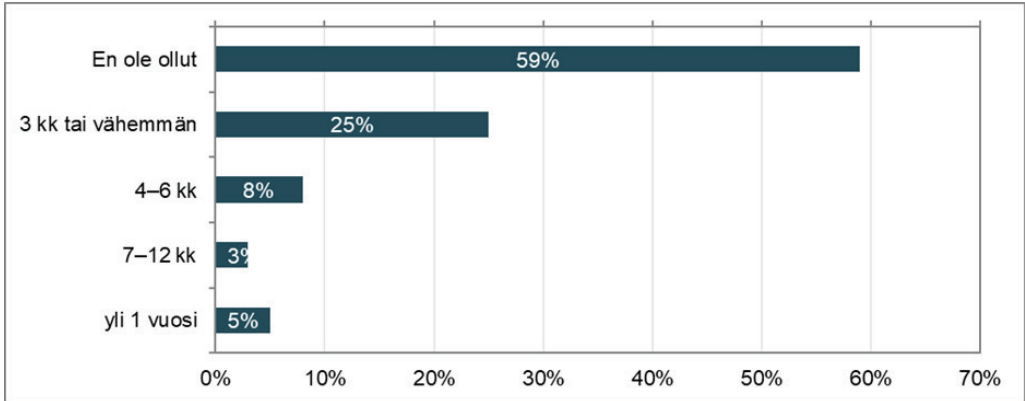
Useimmat vastaajista kertoivatkin, että he eivät olleet matkustaneet ulkomaille töiden takia lasten synnyttyä. Toisaalta 59% ei ollut matkustanut ulkomaille työtehtävissä ennen lapsiakaan (Kuvat 3 ja 4). Muutosta näyttää tapahtuneen lähinnä 4–6 kuukauden mittaisissa ulkomaanmatkoissa. Ulkomailla käyneistä 69% matkusti ilman lapsia, 6% lasten kanssa ainoana aikuisena ja 25% lapsen ja yhden tai useamman muun aikuisen kanssa. Nämä luvut sisältävät paitsi pidemmät ulkomaanvaihdot myös lyhyemmät konferenssivierailut.

Vaikka työskentely ulkomailla nähtiin pääosin positiivisessa valossa (Kuva 5), avoimet vastaukset heijastivat myös pelkoja ja epävarmuutta. Jopa seitsemän päivän matkat koettiin haastavina. Yksi vastaajista totesi, että ulkomailla työskentely ei ole mahdollista, sillä kotimaassakin se on jo tarpeeksi haastavaa. Toinen mainitsi, että ulkomailla työskentelyä on hankala yhdistää hänen miehensä työhön, ja hän haluaa olla aktiivisesti läsnä perheessään. Eräs vastaus heijastelee hyvin konkreettisesti niitä haasteita ja ratkaisuja, joita ulkomailla työskentely voi asettaa ja vaatia: *“Olen käynyt vain konferenssimatkoilla tai lyhyillä tutkijavierailuilla, jotka ovat onnistuneet hyvin ilman lapsia. Viimeisimmän konferenssimatkan aikana tosin jätin vielä imetettävän lapsen kotiin. Maidon pumppaaminen kesken konferenssiohjelman ei ollut ideaalia, mutta lapsi pärjäsi muutaman päivän hyvin.”*

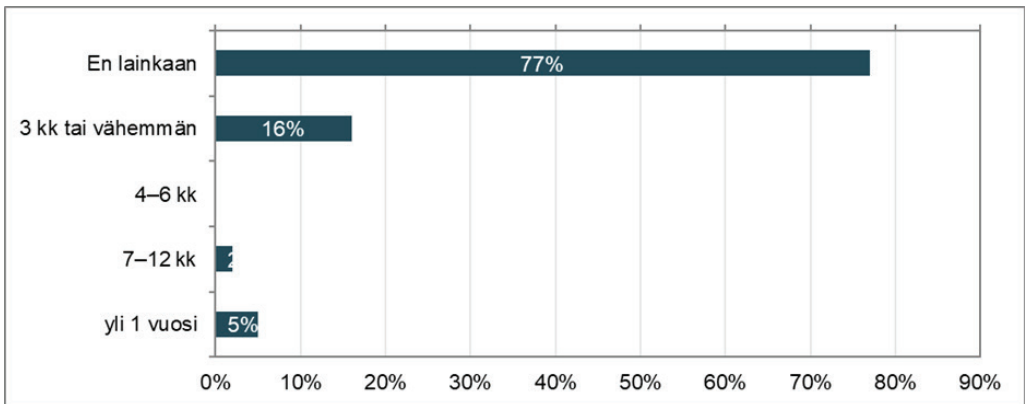
Ulkomailla työskentelyä pohdittaessa puolison työ ja lasten ikä sekä tietysti muun perheen toiveet ulkomaille muuton suhteen ovat keskeisiä tekijöitä. Etenkin kouluikäisten lasten kanssa ulkomaille muuttaminen mietitytti varsinkin, jos haluaisi lasten voivan käydä koulun äidinkielellään. Osa vastaajista koki pendelöinnin ainoana vaihtoehtona, joka sekin tuntui ahdistavalta. Eräs vastaajista sanoikin tehneensä lasten synnyttyä aktiivisen ja tietoisin valinnan, ettei tähtää ulkomaille töihin.

Ulkomailla oleskeluun liittyi kuitenkin myös positiivisia kokemuksia silloin, kun se perheelle onnistui: lapset tutustuvat uuteen kieleen ja kulttuuriin ja perheellä on enemmän mahdollisuuksia viettää aikaa yhdessä töiden jälkeen, kun kotimaan harrastukset ja sosiaaliset suhteet ovat tauolla.

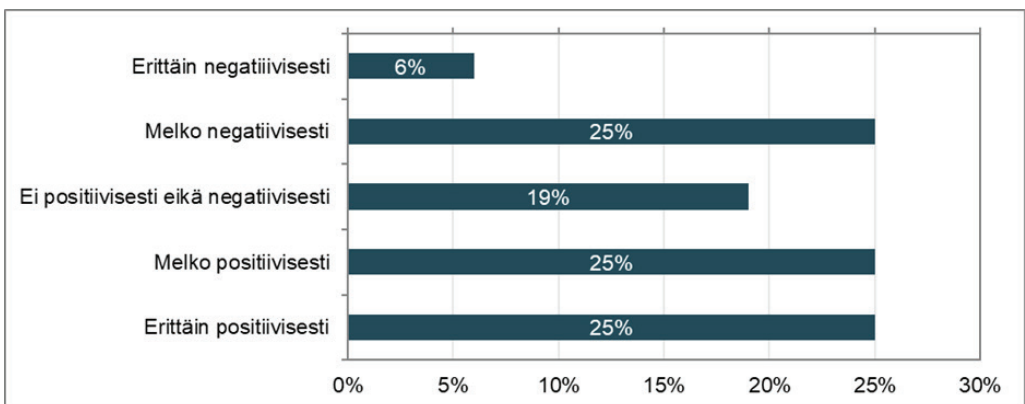
Ulkomaille suuntautuvien matkojen lisäksi kenttätyöt ja niiden mukanaan tuoma liikkuvuus ovat osa monien - vaikkeikaan kaikkien - arkeologien työtä. Joskus useidenkin viikkojen mittaisten kenttätöiden yhdistäminen lapsiperheen arkeen voi olla haastavaa, kun nuo kenttätyöt usein vielä sijoittuvat kauas kotoa ja haastaviin olosuhteisiin. Ky-

Kuva 3. Ulkomailla olon pituus työtehtävissä ennen lasten syntymää.

Kuva 4. Ulkomailla olon pituus työtehtävissä lasten syntymän jälkeen.

Kuva 5. Vastaukset kysymykseen "Koitko ulkomailla olon ja äitiyden yhdistämisen..."

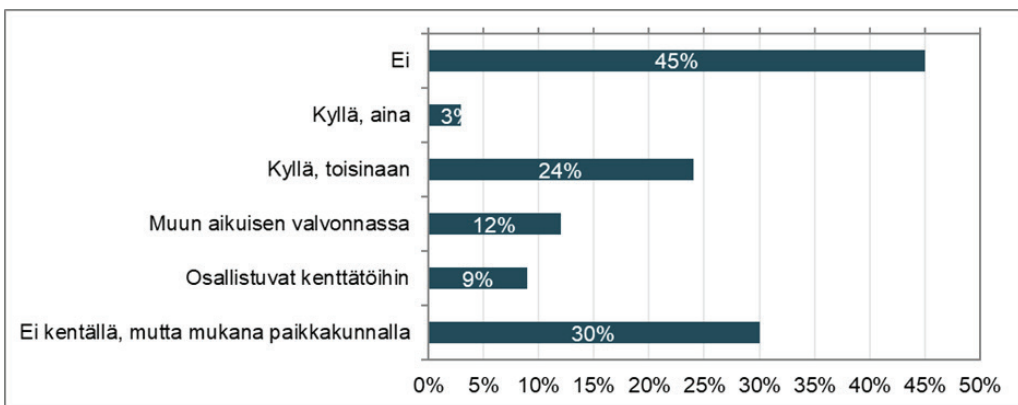
syttäessä, miten koet äitiyden ja kenttätöiden yhdistämisen, 10% vastaajista koki sen hyvin negatiivisesti, 20% melko negatiivisesti, 20% ei positiivisesti eikä negatiivisesti, 37% melko positiivisesti ja 13% hyvin positiivisesti.

Vastaukset siis kallistuivat hieman positiivisen puolelle, mutta avoimissa vastauksissa tuotiin esiin myös kenttätöiden haasteita. Yksi vastaajista jopa kertoi vaihtaneensa työtä, koska hän koki lasten ja kenttätöjaksosten yhdistämisen ongelmallisena. Toiset totesivat pysyneensä arkeologian parissa, mutta keskittyneensä asioihin, jotka eivät vaatineet kenttätöitä. Erään vastaajan sanoin: *“sain kenttätöistä jo opiskeluaikana sellaisen vaikutelman, etten halunnut fokuoittaa kenttärkeologiksi nimenomaan sen takia, että halusin lapsia.”* Vaikuttaa siltä, että jo opintojen aikana opiskelijoille välitetään tietynlainen kuva arkeologisista kenttätöistä: kuva jossa ei ole lapsia. Toiset vastaajista ovat yrittäneet tehdä kenttätöitä lasten syntymän jälkeen, mutta lopettaneet, koska oli liian haastavaa olla pitkiä viikkoja poissa perheen luota puolet vuodesta.

Toisinaan ratkaisua ongelmaan etsitään ottamalla lapsi mukaan kentälle, vaikka vastausten mukaan tämä ei ole kovin yleistä (Kuva 6). Kun lapsi oli mukana, hän saattoi

osallistua kenttätöihin tai viettää aikaa samalla paikkakunnalla toisen aikuisen kanssa. Lasten tuominen kenttätömatkalle koettiin töisevä. Kenttätöistä aiheutuvat kulut lisääntyivät, jos tarvittiin isompi asunto ja joissain tapauksissa palkattu lapsenvahti. Lisäksi yksi vastaajista mainitsi, että hoitopaikan tai hoitajan löytäminen lapselle vieraalla paikkakunnalla saattoi olla työlästä. Kenttätöistä saattoi myös muodostua äidille tavallista uuvuttavampia, jos hän fyysisesti raskaan työpäivän jälkeen valmistautui seuraavaan kenttätöpäivään mutta myös yritti viettää ‘laatu-aikaa’ lapsensa kanssa korvatakseen päivän poissaolon ja joissakin tapauksissa vielä valmisti lapselleen ruuan seuraavalle päivälle. Kenttätöiden kuvattiinkin vaativan *“mittava[n] määrä[n] ennakointia ja järjestelyä.”*

Eräs vastaaja kuvaa pitkien kenttäkausien kuormittavuutta: *“Kenttätöiden ja perhe-elämän yhdistäminen muodostui lopulta ylivoimaiseksi ongelmaksi. Pahimmillaan matkaan piti lähteä jo sunnuntaina (palkatta) ja paluu venyi usein myöhäiseen perjantai-iltaan - tätä huhtikuusta lokakuun alkuun. Käytännössä puoli vuotta erossa lapsesta oli mahdoton yhtälö kaikkien - itseni, lapsen ja toisen vanhemman - kannalta.”*

Kuva 6. Vastaukset kysymykseen: *“Jos työhösi kuuluu kenttätöitä, ovatko lapset/lapset olleet mukana kenttätöissä? Voit valita useamman vaihtoehdon.”*

Vaikka pitkät kenttäkaudet koettiin haastaviksi ja vaikeaksi yhdistää perhe-elämään, lyhyemmät kenttätööt toivat tervetullutta vaihtelua perheelliseen elämään. Lyhyitä kenttätöyömatkoja tehtiin jopa vanhempainvapaalla. Useat tekijät vaikuttavat perheen ja kenttätöiden yhdistämisen helpouteen tai vaihalloisuuteen: lasten ikä, kenttätökohteen sijainti ja puolison työn luonne mainittiin vastauksissa.

Kenttätöiden haasteisiin vaikuttivat myös yksilön sisäiset vaatimukset sekä ulkoa tulleet paineet ja asenteet. Yksi vastaajista kertoi kokeneensa huonoa omaatuntoa, koska joutui kenttätöiden takia viemään lapsensa päivähoitoon jo pienenä. Ja jos äidit eivät itse syyttäneet itseään, ulkopuoliset saattoivat kommentoida heidän valintojaan. Eräs vastaajista totesi ulkopuolisten kommentoineen negatiiviseen sävyyn, kun hän teki kenttätöitä eri paikassa kuin missä hänen perheensä oli.

Myös ulkomailla työskennellessä äidit tunsivat huonoa omaatuntoa työskennellessään erillään lapsistaan. Yksi vastaajista kuvaili, kuinka työhön oli helpompi keskittyä, kun lapset eivät olleet hänen kanssaan ulkomailla, eikä tarvinnut miettiä arjen rutiineja, mutta toisaalta hän koki jatkuvaa syyllisyyttä siitä, että oli poissa kotoa ja vielä toteutti unelmaansa. Toinen äiti kertoi työskennelleensä ulkomailla kaivauksilla, kun lapset olivat kotona isänsä kanssa. Hän ei itse kokenut tätä negatiivisesti, mutta muut kommentoivat hänen valintaansa. Myös toinen vastaaja huomautti, että ulkopuoliset kommentoivat innokkaasti hänen valintaansa työskennellä yksin ulkomailla aivan kuin hän olisi hylännyt lapsensa, vaikka he olivat isänsä ja isovanhempiansa kanssa.

Työajan ja perhearjen yhdistäminen

Kuten olemme kuvanneet aiemmin, osa vastaajista koki arkeologin työn, etenkin kenttätöiden ja liikkuvuuden, yhdistämisen perhe-

elämään haastavana. Äärimmillään ongelmat saivat heidät vaihtamaan työtä tai työnkuvaa joko arkeologiassa tai muulle alalle (17%). 20% vastaajista koki, että heidän vanhempainvapaata edeltäneen työnsä yhdistäminen perhe-elämään oli haastavaa, mutta he jatkoivat silti työssä. Yksi vastaajista kertoi, että hän ei valmistuttuaan ja lapset saatuaan työskennellyt arkeologina, koska koki sen olevan liian epävarma ammatti, eikä hän halunnut olla pitkiä aikoja poissa lastensa luota.

Työn määräaikaisuus ja kausiluonteisuus, joka arkeologiaan liittyy, nähtiin sekä etuna että haittana vanhempainvapaalta palattaessa. Toisaalta yksi vastaajista totesi, että työaika oli helpompi pidentää vähitellen määräaikaisten töiden takia, kun taas osa vastaajista koki tippuneensa työelämästä vanhempainvapaan aikana, kun heillä ei ollut vakinaista työpaikkaa, johon palata. Yksi vastaajista kuvasi lykkäneensä seuraavien lasten hankkimista, koska pelkäsi uransa katkeavan, jos hän tippuu työelämästä vanhempainvapaan ja määräaikaisten töiden takia.

Arkeologin työn luonteeseen kuuluvat myös monesti epä säännölliset työajat. Etenkin kentällä tai julkaisujen takarajan lähestyessä tehdään pitkiäkin päiviä. 18% vastanneista kertoi työskentelevänsä virka-ajan ulkopuolella päivittäin, 32% viikoittain, 30% satunnaisesti ja 20% ei koskaan.

Taistelu ajan riittämisestä sekä perheelle että työlle voi johtaa jatkuviin neuvotteluihin parisuhteessa. Yksi vastaajista mainitsi, ettei hänen ollut mahdollista työskennellä vanhempainvapaalla, koska hänen miehensä jatkoi työskentelyä ja käytti myös kaiken vapaa-aikansa työhön. Toinen mainitsi, ettei kumpikin vanhempi voi luoda uraa - toisen on luovuttava. Hänen mielestään - kuten monen muunkin vastaajan - akateeminen työ on niin vaativaa, että se vaatii enemmän työtunteja kuin työsopimukseen on kirjattu. Myös iltaisin ja viikonloppuisin on tehtävä töitä ja tämä on pois perheeltä. Jatkuva tasapainottelu perheen ja työelämän välillä on raastavaa, kun tuntuu, ettei voi onnistua molemmis-

sa. Lopuksi vastaaja toteaa: *“Jatkuva huono omatunto tietysti kuuluu äitiyteen, mutta on ehkä tutkija-äideissä vielä vahvemmin läsnä.”* Toinen vastaaja kuvaa tasapainoilua työn ja perheen välillä: *“Välillä koen silti väsymystä ja riittämättömyyttä, sillä en pysty parhaimpiin suorituksiin kummallakaan sektorilla... Kun lapset ovat jo koululaisia, jatkuva väsymys on kuitenkin helpottanut.”* Vastaukset ovat yhte-neväisiä norjalaisen tutkimuksen kanssa, joka osoitti naisten kokevan miehiä enemmän epävarmuutta omasta kontrollistaan työtilanteessaan. Sama kysely osoitti, että tutkimusta tehdään paljon iltaisin. (Bergman & Rustad 2013: 47.) Tämän johdosta perheellisten on hankalampi kilpailla tuloksista tutkijan uralla.

Puolison ja työyhteisön tuki

Parisuhde ei tietenkään ole pelkkää taistelua ajankäytöstä ja mahdollisuuksista luoda uraa. Puolison merkitys lasten hoitajana nousi esiin etenkin kenttätöistä puhuttaessa. Äidin kenttätöiden kuvattiin olevan työläitä myös puolisolille, kun hänen täytyi yksin selvittää työ-aikatauluistaan ja lapsen viemisestä hoitoon. Muutama vastaaja mainitsi, että kenttätyöt olivat riippuvaisia puolison, isovanhempien ja muiden sukulaisten avusta ja heidän joustavuuttaan kehuttiin. Yksinhuoltajuus mainittiin selkeänä haasteena kenttätöille.

Myös työpaikan tuki nousi esiin vastauksissa. Työnantajat saivat myös positiivista palautetta: *“Työnantaja ja -yhteisö ovat olleet hyvin ymmärtäviä ja joustavia työn ja perheen yhdistämisen suhteen.”* Yksi vastaajista mainitsi erityisesti sen, kuinka hänen oli mahdollista ottaa lapset mukaan kenttätöihin esimiehensä kanssa sopien. Toinen mainitsi, että työnantaja on myös *“joutanut toisinaan jopa kenttätyöjaksojen aikana työpäivän pituudessa tilanteissa, joissa lapsen päivät olisivat muuten venyneet kohtuuttomiksi.”* Kaksi vastaajista mainitsi mahdollisuuden ottaa lapset mukaan luennoille ja yksi mainitsi, että kun hänellä oli pieniä lapsia, yliopistolla oli jopa ‘lapsiparkki’,

johon opiskelijat pystyivät jättämään lapsensa luentoajaksi. Useimmin mainittu ongelma työnantajan puolelta oli se, ettei määräaikaissa työsuhteessa huomioitu vanhempainvaapaata.

Äitiyden vaikutus arkeologin uraan

Kaiken kaikkiaan vastauksissa paistoi huoli arkeologin työelämän ja perheen arjen yhdistämisen vaikeudesta. Vastaajat mainitsivat kokevansa huonoa omaatuntoa ja etteivät tee parastaan kotona eivätkä töissä. Vastauksissa näkyi suru menetetyistä työmahdollisuuksista ja tunne siitä, että urakehitys oli hidastunut. Yksi vastaajista kuvaa uraansa seuraavasti: *“Mutta ei tämä helppo tie ole ollut. Yhteiskuntaamme ei ole suunniteltu siihen, että on yhtä aikaa kolmea eri roolia (opiskelija, äiti, töissä).”* Lapselliselle arkeologia näyttytyy epävarmana ja taloudellisesti epävakana alana, joka vaatii paljon poissaoloa perheen luota. Osa vastanneista on vaihtanut työtä, jotta työn ja perheen yhteensovittaminen olisi helpompaa. Tämä on nähty arvokysymyksenä: lapset ovat tärkeämpiä kuin työ. Yksi vastaajista sanoi kokeneensa, että hänen täytyi luopua urastaan arkeologiassa voidakseen saada perheen. Hän oli ollut kotona lasten kanssa niin kauan, että hän oli tippunut pois arkeologiasta, mutta unelma-ammattista luopuminen ei ollut helppoa.

Kaiken kaikkiaan kysyttäessä, kuinka äitiys on vaikuttanut uraasi 45% vastaajista kuitenkin koki, ettei vaikutus ollut sen paremmin positiivinen kuin negatiivinenkaan. 2% koki vaikutuksen olleen hyvin negatiivinen, 16% melko negatiivinen, 22% jossain määrin positiivinen, 12% hyvin positiivinen ja 3% ei halunnut vastata kysymykseen. Lasten saamisella on muissakin tutkimuksissa nähty olevan myös positiivista vaikutusta uraan (ks. Husu 2001, Husu 2005). Vastaajien mukaan lasten saaminen on lisännyt heidän päätöksentekokykyään ja johtajankykyään, mikä oli huomattu myös työpaikalla. Se antoi myös uu-

denlaista näkökulmaa ihmisten elämään esi-historiallisella ja historiallisella ajalla, jolloin lasten saaminen ja heidän auttamisensa aikuisuuteen oli keskeistä ihmisten elämäkokemukselle. Muita työelämän valmiuksia, joita lapset olivat tuoneet, olivat tehokas ja organisoitu ajankäyttö, taito työskennellä erilaisten ihmisten kanssa ja laajempi katsontakanta elämään. Perhe myös antoi muuta ajateltavaa työn lisäksi ja auttoi - tai pakotti - vetämään rajan työn ja vapaa-ajan väliin, se irrotti työstä antaen näin voimavaroja ja energiaa töihin.

Miten äitiyden ja arkeologin työelämän yhdistämistä voisi sitten tukea? Koemme, että tämän on tapahduttava niin yhteiskunnan, työyhteisön kuin yksilönkin tasolla. Yhteiskunnan on tärkeää tukea mm. vanhem-

painvapaiden jakautumista tasaisemmin ja helpottaa äitien palaamista työelämään esimerkiksi lyhennetyin työajan kautta. Työyhteisössä on tärkeää tehdä lapset näkyviksi ja ymmärtää erilaisten elämäntilanteiden vaikutus työntekoon. Yksilötasolla voimme omalla esimerkillämme näyttää tuleville arkeologisukupolville, etteivät lapset automaattisesti estä työskentelyä arkeologina. Tämän olemme osoittaneet esimerkiksi ottamalla lapsemme mukaan opetuskaivausten kenttätyömatkalle (Kuva 7). Toivottavasti jatkossa opiskelijoille ei ainakaan valmiiksi opintojen aikana istuteta päähän ajatusta, että he eivät voi olla sekä arkeologeja että äitejä - niin haastavaa kuin se välillä onkin, se voi olla myös palkitsevaa.

Kuva 7. Kirjoittajan lapsi mukana opetuskaivauksilla Kolarin markkinapaikalla.

Bibliografia

- Berg, K. 2008. *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto. Saatavissa: <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/9e27837bf1dff7a807e8671443f2d2a8/1587540342/application/pdf/8644656/%C3%84itiys%20kulttuurisina%20odotuksina_Berg_2008.pdf> (Luettu 22.4.2020)
- Bergman, S. & Rustad, L. M. 2013. *The Nordic Region - A Step Closer to Gender Balance in Research? Joint Nordic Strategies and Measures to Promote Gender Balance among Researchers in Academia*. TemaNord 2013: 544. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Hokka, P. 2018. Työn ja perheen yhteensovittaminen. *Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu* 8/2018: 83–95. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf> (Luettu 10.4.2020)
- Husu, L. 2001. *Sexism, Support and Survival in Academia: Academic Women and Hidden Discrimination in Finland*. Helsinki: University of Helsinki, Department of Social Psychology.
- Husu, L. 2005. Women's work-related and family-related discrimination and support in academia. *Gender Realities: Local and Global Advances in Gender Research* 9: 1–40.
- Immonen, V., Kirkinen, T., Kuokkanen, T. & Lipponen, S. 2010. Tutki kaiva mies nainen. *Muinaistutkija* 2/2010: 28–36.
- Kolehmainen, J. & Aalto, I. 2004. Johdanto isyyksien tutkimiseen. I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.) *Isäkirja: Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*: 9–25. Tampere: Vastapaino.
- Lipkin, S., Kirkinen, T. & Äikäs, T. 2020. Suomalaisen arkeologian käsitteitä tasa-arvosta: Kyselytutkimustuloksia vuodelta 2020. *Muinaistutkija* 4/2020: 18–33.
- Nieminen, T. 2019. Kumpi joustaa – työ vai perhe? *Tieto&Trendit*. Saatavissa: <<http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/kumpi-joustaa-tyo-vai-perhe/>> (Luettu 10.4.2020)
- Nomaguchi, K. & Fetto, M. N. 2019. Childrearing stages and work–family conflict: The role of job demands and resources. *Journal of Marriage and Family* 81(2): 289–307.
- Pellinen, H.-M. 2008. Naiset arkeologeina. Pääkirjoitus. *Muinaistutkija* 2/2008: 1.
- Tiina Äikäs työskentelee yliopistotutkijana Oulun yliopistossa. Hän on kahden alakoululaisen äiti.
tiina.aikas@oulu.fi
- Anna-Kaisa Salmi toimii arkeologian apulaisprofessorina Oulun yliopistossa. Hänellä on kaksi kouluikäistä lasta.
anna-kaisa.salmi@oulu.fi